

Praetor ait: „Iudicium dabo“

-

**od ustavení sporu k „Ego te
condemno“, „Ego te absolvo“,
„Non liquet“**

Miroslav Frýdek

©

Obecně o ochraně práv

- Právu jednoho odpovídá povinnost druhého (omisivní, komisivní), toto právo, které se zakládá na právní normě je označováno jako **nárok**. Pokud však nárok odpovídající povinnosti není splněn dobrovolně, je otázkou:

„Kdo vynutí jeho splnění?“

Cesta od krevní msty k náhradě škody

- Krevní msta
- Talio – odplata
- Podmíněná odplata
- Náhrada škody

Omezení svémoci

- První omezení svémoci již v LDT:
  - in ius vocatio
- Naopak svémoc zůstala u:
  - fur nocturnus
  - brání-li se zloděj za světla se zbraní, může být zabit, ale bránící se musí volat o pomoc a přivolávat svědky
- Svémoc se připouštěla:
  - u nutné obrany
  - při odmítání dostavit se před soud

- **Lex Iuliae de vi publica a lex Iuliae de vi privata** – tyto zákony trestaly násilí při svémocném dobývání si práv
- **Decretum divi Marci** – pod hrozbou ztráty pohledávky a pokuty bylo věřitelům zakázáno nutit dlužníka k vydání jeho věcí nebo k svémocnému odebrání jeho věcí. Stejná úprava i ve Justiniánových Novellách a Konstituci z r. 389 n. 1.
- Zakazovala se jen svépomoc **de vi** (násilím)
- U sebeobrany platila zásada **vim vi repellere licet**

Římský soudní proces

- **Soudní proces** - je postup soudu, který se skládá z určitých úkonů jejichž cílem je vynesení rozsudku. Co je však v Římě soud?

Domáci soud

- Gaius I. 55 V naší pravomoci jsou dále naše děti, které jsme zplodili v řádném manželství. Je to právo, vlastní občanům římským; neboť sotva se najdou lidé, kteří by nad svými dětmi měli takovou pravomoc, jakou máme my.
- Dion. Hall. 2, 26 – 27 (Romulus) ponechal otcům veškerou moc nad syny, a to po celou dobu jejich života, ať je chtěl uvěznit, zbičovat, nechat v poutech a přidržet je u venkovských prací, nebo usmrtit.

Soud nad ženami

- Dion. 2, 25, 6: V následujících případech rozhodovali příbuzní s manželem: o cizoložství, a když se prokázalo, že pila víno. Obojí dovolil Romulus trestat smrtí.

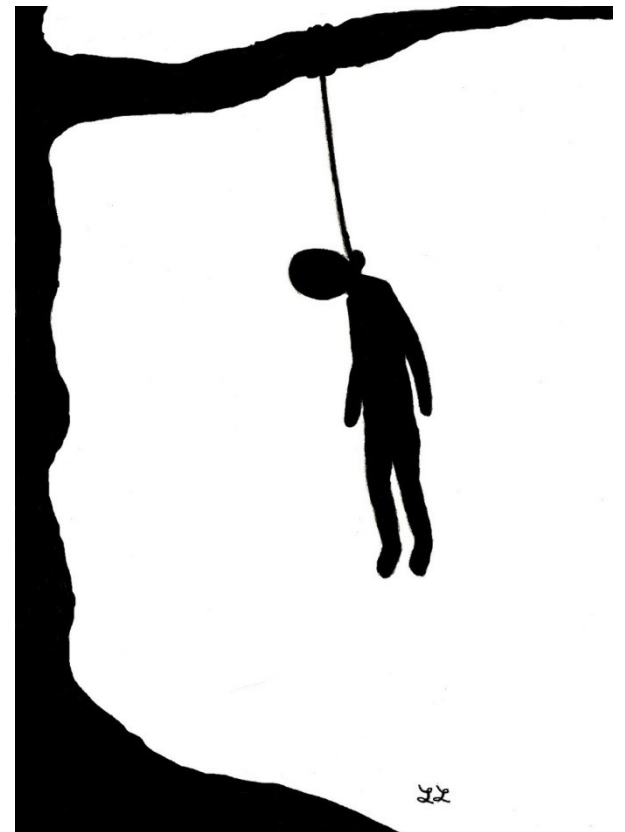
CTh 9, 13, 1 O trestání příbuzných

- Císařové augustové Valentinianus a Valens senátu. Dáváme starším příbuzným pravomoc, aby podle závažnosti deliktu trestali nezletilce, aby ti, které nepovzbuzují ke ctnému životu chvályhodné příklady z vlastní rodiny, byli k němu přiváděni alespoň léčivými tresty. Nechceme však přespříliš rozšiřovat pravomoc při trestání špatných mravů, ale právem otcovským ať vážnost [staršího] kárá pobloudění příbuzného nezletilce a soukromým trestem ať je krotí. Jestli však krutost činu [nezletilce] překročí [meze] domácího práva kárného, je nutno viníky těžkého deliktu oznámit povědomí soudců.

Soud T. M. Torquata

- soudil, že v podobném případě ani nemá zapotřebí rodinné rady
- Torquatus požádal senátory, aby v této věci neučinili žádné rozhodnutí dříve, dokud by spor Makedoňanů a svého syna sám neprověřil
- zasedl ve svém domě a ujal se vyšetřování
- dva dny se věnoval oběma stranám a třetího dne vynesl rozsudek

- „Poněvadž jsem se přesvědčil, že můj syn Silanus bral od spojenců úplatky, prohlašuji, že není hoden státu ani mého domu, a přikazuji mu, aby mi šel okamžitě z očí.“

Základ římského soudního systému

- Dion. 4, 25: Tullius se ukázal jako přítel lidu, a to nejen v těch opatřeních, kterými se zdálo, že snižuje pravomoci senátu a moc patricijů, ale také v těch, kterými se snižuje královská moc, jejíž se z poloviny zbavil sám. Zatímco králové před ním považovali na správné mít na starosti všechny případy a vymezili všechna soudní řízení, jak soukromoprávní tak i veřejnoprávní tak, aby jim vyhovovali, ale on si vzal na starosti všechny trestné činy, které ovlivňovaly veřejnost, ale **pro soukromoprávní případy jsou jmenovány soukromé osoby, které mají být soudci, a předepsal pro ně normy a zákony, které sám sepsal.**

Marcus Tullius Cicero De re publica 5, 2, 3

- Je vskutku věcí neslýchanou, aby někdo (praetor) jako soukromník (privatus) působil v celém soudním řízení a vynesl i rozsudek.

Praetor

- Dig. 1, 2, 2, 27 Pomponius
*Cumque consules avocarentur
bellis finitimis neque esset qui in
civitate ius reddere posset,
factum est, ut praetor quoque
crearetur, qui urbanus appellatus
est, quod in urbe ius redderet.*
- Když konsulové často kvůli
váлкám opouštěli město, aby byl
někdo, kdo by mohl v obci
vyhlašovat právo, stalo se, že se
volil praetor, který se nazýval
městský, protože vykonával
právo ve městě.

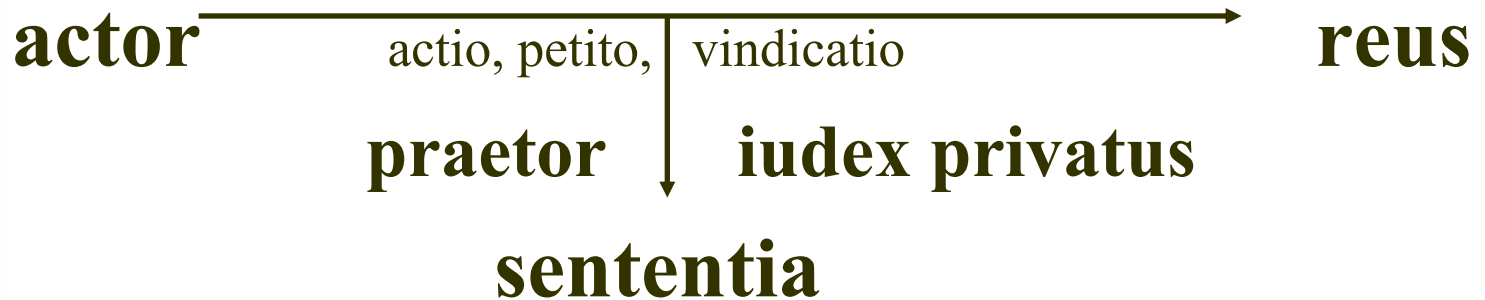
Ingerence „státu“ do sporů

- Omezením svémoci vyvstala otázka: „Kdo bude poskytovat ochranu právům?“
- Zásada – „Kde není žalobce, není soudce“

vigilanitbus iura scripta sunt

poškozený —————> škůdce

podřízení se jurisdikci, in ius vocat, ito

- Otakar Sommer:
*„Římské právo je
systémem žalob“*
- Actio = relativní
subjektivní právo
- Základní otázka:
„QUALIS ACTIO?“

- *Dig. 47, 1, 3 Ulpianus 2 de off. Procons*

*Si quis actionem, quae ex maleficiis oritur, velit exsequi: si quidem pecuniariter **agere** velit, ad ius ordinarium remittendus erit nec cogendus erit in crimen **subscribere**: enimvero si extra ordinem eius rei poenam exerceri velit, tunc subscribere eum in crimen **oportebit**.*

Když chce někdo podat žalobu na trestný čin, ale hodlá tak učinit pro svůj vlastní finanční prospěch (ve svém zájmu), musí žalovat v běžném soudním řízení (civilním) a nemůže stíhat pachatele za trestný čin. Pokud však chce žalovat z trestného činu, pak musí podat obvinění z trestného činu v mimořádném řízení.

Agere - které je chápáno jako ponášet, konat, jednat, vyřizovat, **žalovat, ustavit spor, vést proces**, ale také pomoc pontifiků a později i právníků stranám při sestavení vhodné procesní formule pro řízení *in iure*

Subscriptio [-onis, f.] - ve významu juristickém je to označení pro spolužalobu (*subscriptionem sibi postularunt*), *sub-scriptor* [-oris, m.] též označení pro spolužalobce. V našem fragmentu je termínu *subscriptio* použito pro označení **podání obvinění** – tedy veřejnoprávní označení pro podání žaloby ze zločinu

Oportet [-ere, -uit] - což znamená **jest slušno, je žádoucí, má se**. Používání tohoto slovesa je termínem, který se váže k veřejnému právu a zločinu, zatímco v soukromém právu, které je ovládáno zásadou *vigilantibus iura scripta sunt* je podání žaloby právem jen dotčeného (poškozené strany), pak ve veřejném právu je oprávněním a právem, každého římského občana, aby stíhal jednání, které poškozuje veřejný zájem →

Just. Inst. Lib. IV. Tit. 18: *Publica autem dicta sunt, quod cuivis ex populo executio eorum plerumque datur*. **Trestné jednání se nazývají veřejnými, neboť se dovoluje, aby je vedl kdokoli z lidu.**

Iurisdictio

- Soudní pravomoc-
iurisdictio měli:
  - králové
  - konsulové
  - praetor (U,P)
  - kurulští aedilové (trh)
  - císař (princeps)
  - soudní prefektové,
duumvirové, quatuorvirové,
správci provincií
  - za dominátu – delegovaní
sudci
- ? iudex privatus ?

Úloha praetora v soudním řízení

- *Si in ius vocat, [ito].*
- *Praetor est viva vox iuris civilis*
- *Denegatio actionis*

Fázovitost soudního řízení

Římské soudní řízení se dělilo na dvě stadia:

- **1. stadium – in iure** – před právem, na právu, odehrávalo se před soudním magistrátem
- **2. stadium – apud iudicem (iudicium)** – se odehrávalo před soudcem – iudex privatus
- Dále existovali **arbitři** – rozhodčí např. u sporů o vytyčení hranic, obvykle byli 3, řízení pak nebylo iudicium, ale arbitrium

In iure

- Příslušnost soudu (iudex, arbitrium, porota)
- Zjištění procesních podmínek stran –
postulační způsobilost
- Vytyčení základu sporu (hmotněprávní
posouzení)
- Určení předmětu právní rozepře –
litiskontestace

In iure

- Je řízení, které bylo zahájeno před magistrátem, účelem tohoto řízení bylo zjištění, zda jsou v daném případě dány zákonné podmínky pro to, aby mohlo být zahájeno řízení a zda strany mají procesní způsobilost.
- Magistrát určil jaký je právní nárok jedné strany a jaké námitky vznáší druh strana
- Řízení in iure končilo **litiskontestací** – prohlášení stran, které schválil magistrát, že tu existuje právní spor a jeho vyřešení je přeneseno na **soudce** - iudex privatus

Apud iudicem

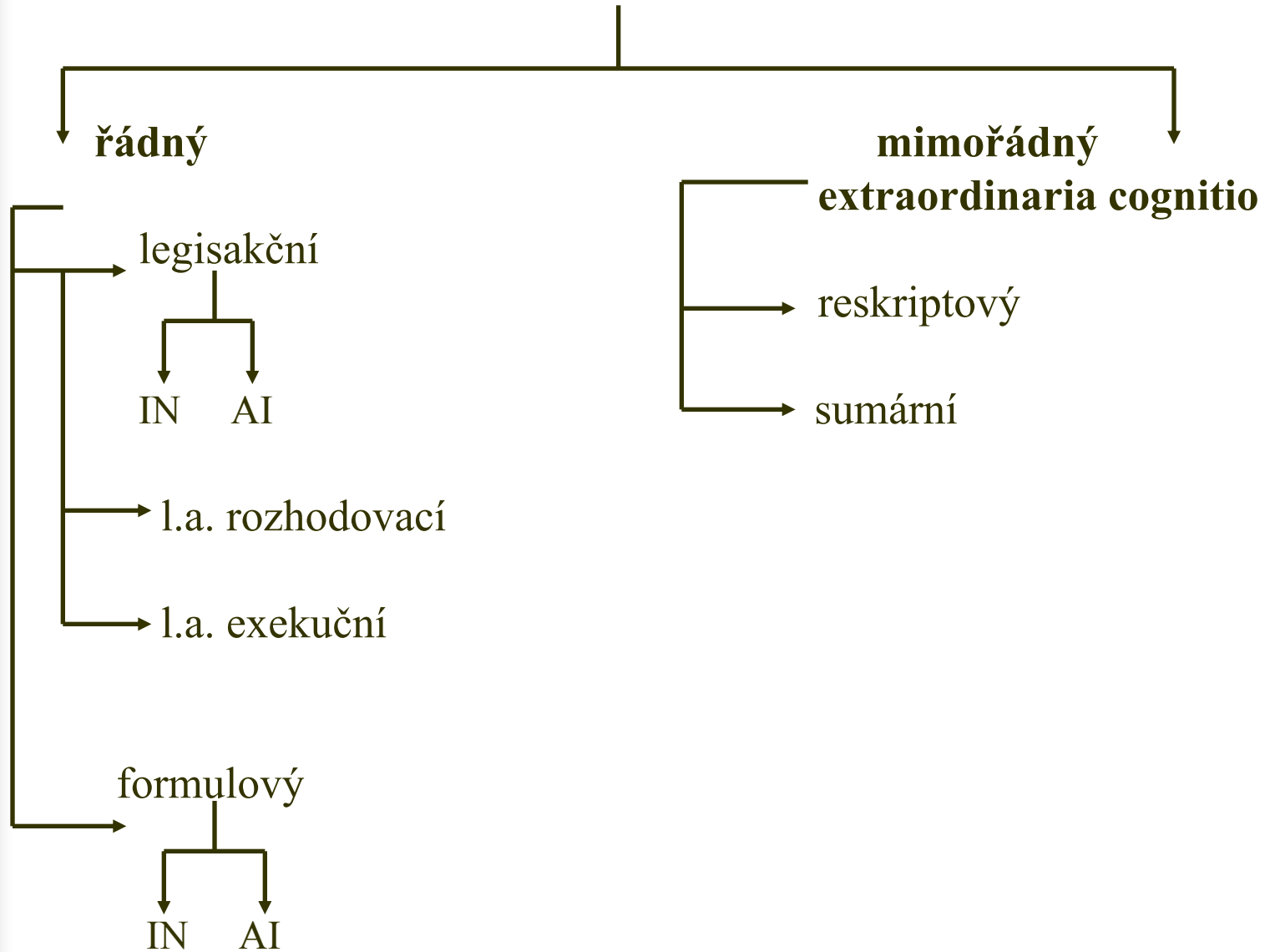
- Je řízení před iudex privatus, provádí se důkazy a právní pře je zakončena nálezem (rozsudkem) **sententia iudicis**, kterým jsou strany vázány.

Podmínky řízení

- **Způsobilost stran** – ta v sobě zahrnuje:
  - **právní subjektivitu** – způsobilost k P a P
  - **způsobilost k právním úkonům** – vlastními PÚ nabývat P a P
  - **postulační způsobilost** – způsobilost obracet se na soud
- **Způsobilost soudu** – ta v sobě zahrnuje:
  - **věcnou příslušnost** – iudex unus
  - **místní příslušnost** – actor sequitur forum rei
  - **zvl. místní příslušnost** – forum rei sitae, forum delicti commissi

System soudních procesů

Apud iudicem - pokračování

- Litskontestací končila ve formulovém procesu fáze in iure, tedy řízení před praetorem a zahajuje se fáze řízení před soudcem - **iudex privatus**
- Apud iudicem se konalo 3. den po litiskontestaci dopoledne a muselo se skončit před západem slunce
- Fáze apud iudicem měla dvě části:
  - 1) Probatio
  - 2) Sententia

Probatio

- Probatio – dokazování; u něj platila zásada volného hodnocení důkazů.
- Důkazní břemeno měl kdo, kdo něco tvrdil. Strany si musely důkazy opatřit samy.
- Probatio – prověřovalo tvrzení stran ve fázi in iure.
- Hlavní důkazní prostředky:
  - výpověď stran
  - výpověď svědků
  - listiny
  - znalci
  - podpůrně se používala přísaha stran

Onus probandi

- Dig. 22, 3, 2 Paulus libro sexagesimo nono ad edictum *Ei incumbit probatio qui dicit, non qui negat.*
- Ten má dokazovat, kdo tvrdí, ne, kdo popírá.

Sententia

- Sententia iudicis- rozsudek; rozsudek pak zněl: **Ego te condemno** nebo **Ego te absolvo**.
- Rozsudek měl podobu peněžité sumy – **pekuniární kondemnace**.
- Přítomnost stran nebyla obligatorní, ale pokud se jedna ze stran nedostavila, pak byl rozsudek vynesena ve prospěch přítomné strany.
- Z rozsudku **nebylo** možné se odvolat.

-
- Dig. 50.17.207 Ulpianus 1 ad l. iul. et pap.
  - Res iudicata pro veritate accipitur.

Sententia - pokračování

- Rozsudek má deklaratorní povahu – nevytváří nová P a P, ale jen potvrzuje jaká P a P mezi stranami existují.
- Rozsudek je stejně jako litiskontestace **novatio necessaria**.
- Rozsudkem se mění nárok žalobce na právo na splnění rozsudku – **iudicium facere oportere**; základ pro exekuční řízení (titul).